

пед. ин-т, 1987. – С. 47-55.

13. Кремень В.Г. Вища освіта і наука – пріоритетні сфери розвитку суспільства у XXI столітті / В. Г. Кремень // Вища школа. – 2002. – № 4-5. – С.3-33.

14. Макар Л.М. Формування правосвідомості майбутнього вчителя правових дисциплін у педагогічних університетах : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. М. Макар. – Х., 2009. – 262 с.

15. Никитина Н. Н. Основы профессионально-педагогической деятельности : учебн. пособ. / Н. Н. Никитина, О. М. Железнякова, М. А. Петухов. – М. : Мастерство, 2002. – 288 с. – (Среднее профессиональное образование).

16. Одарій В.В. Підготовка майбутніх педагогів до правового забезпечення професійної діяльності: дисс. канд. пед. наук : 13.00.04 / В. В. Одарій. – Одеса, 2005. – 194 с.

17. Подберезький М. К. Формування правової культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття ступеня доктора пед. наук : спец 13.00.04 / М. К. Подберезький – К., 1997. – 37 с.

18. Романова І. А. Формування правової свідомості майбутніх учителів у процесі навчальної діяльності : автореф. дис. на здобуття ступеня кандидата пед. наук : спец 13.00.04 / І. А. Романова. – Х., 2001. – 20 с.

19. Социологический словарь / Г. Вурцбахер. – М. : Экономика, 1999. – 428 с.

УДК 376-056.264:929 Краєвський (092)

О. В. Козинець,

викладач

(Національний педагогічний

університет імені М.П. Драгоманова)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В ПРАЦЯХ Р. Г. КРАЄВСЬКОГО

Дослідження різних аспектів освітньої діяльності та науково-педагогічних поглядів відомих дефектологів минулого є одним із важливих напрямків сучасної науки. Це можна сказати й про видатного вченого радянського періоду Р. Краєвського, який протягом життя працював над різноманітними актуальними проблемами вітчизняної дефектології. Його наукова й творча спадщина є багатопланою. Це й зумовлює необхідність вивчення різних напрямків діяльності вченого, серед яких особливе місце займає проблема навчання й виховання осіб з порушенням слуху.

Теоретико-методологічним підґрунтям досліджень Р.Краєвського буди погляди таких провідних вчених як А. Басової, В. Бельтюкова, Р. Боскіс, О. Дячкова, М. Лаговського, Л. Неймана, Ф. Рау, М. Свищева, М. Хватцева, В. Шкловського та інших.

Р. Краєвський мав чималий досвід роботи з учнями з вадами слуху, тому у своїх наукових пошуках ставив завдання не просто розробити нові принципи та методики в сурдопедагогіці, а й зробити так, щоб ті знання, які

накопичила вітчизняна та зарубіжна дефектологія, стали доступними широким верствам населення, батькам дітей з порушенням слуху, а також спеціалістам, які безпосередньо працюють з цією категорією дітей [5].

Дитину в педагогічній системі вчений бачив не пасивним продуктом впливу середовища на неї, а активним індивідом, з яким навчання та виховання можливе лише тоді, коли ми спираємося на її здібності, сензитивні періоди розвитку та можливості [4].

Між вибором – спілкуватися з дітьми жестами чи усним мовленням – науковець без сумніву обирав останнє. І керувався тим, що за результатами спеціального дослідження слухової функції дітей з порушенням слуху, які вчений наводить у статті “Про розвиток слуху і мови в глухонімої дитини...” [7], приблизно 30 —35% з них мають залишки слуху різного ступеня. А хоча б незначні залишки підвищують ефективність роботи над розвитком усного мовлення, поліпшують якість звукового та писемного мовлення. Тому, на думку Р. Краєвського, кожний сурдопедагог (вчитель та вихователь) повинен виявляти і використовувати у своїй роботі залишки слухової функції учнів.

За переконанням ученого, розвиток та використання слуху повинні, насамперед, здійснюватися в умовах педагогічного процесу (в спеціальному дошкільному чи шкільному закладі) та використовувати той мовленнєвий запас, який у дитини залишився (якщо втрата слуху відбулася в ранньому дитинстві), а в школі – під час навчання, що передбачає систематичність й постійність. Проте це не виключає можливості проведення роботи над розвитком мовлення та слухового виховання і в позашкільні години. Корисною й незмінно успішною вона має бути і в логопедичному кабінеті, як відзначав дослідник [1].

Не менш відповідально Р. Краєвський підходив до комплектування класів учнів шкіл з порушенням слуху. Учений вважав, що діти із залишками слуху – це різноманітний контингент за своїм розвитком та навчанням, що часто ускладнює комплектування мікрофонних класів в умовах однієї школи [4].

Крім того, у таких учнів може спостерігатися своєрідний розрив між обсягом практичних побутових мовленнєвих навичок конкретної дитини і класом, у якому навчається така дитина. Рудольф Генріхович помітив, що учні молодших класів можуть мати значно більший запас мовленнєвого матеріалу з навичками розмовного мовлення, ніж деякі учні старших класів, у яких спостерігається майже повна відсутність навичок побутового мовлення. Причиною цього науковець вважав неповноцінне, неправильне комплектування класів без урахування ступеня залишку слуху та мовлення дитини, а також недостатню позашкільну роботу над слухом та усним мовленням дитини [7].

Особливо Р. Краєвський наголошував, що в більшості випадків у дітей з вадами слуху немає жодних змін у голосовому апараті, вони тільки не вміють ним користуватися. Дитині необхідно “поставити” голос – допомогти правильно вимовляти окремі звуки та слова [2].

Не меншого значення в навчанні та вихованні учнів з вадами слуху вчений надавав особистісним якостям дітей цієї категорії. Зокрема, Р. Краєвський розділяв думку інших науковців (Р. Боскіс, А. Гольдберг та інших) про те, що особи з вадами слуху внаслідок свого порушення

надзвичайно нервові й дратівливі [2]. Підвищену нервовість учений пояснював як явище, яке залежить переважно від виховання. Часто батьки внаслідок цілком природного почуття любові й бажання чимось компенсувати втрату слуху починають “жаліти” таку дитину, іноді виявляти до неї надмірну увагу, створюючи для неї, порівняно з іншими своїми дітьми, кращі умови. Рудольф Генріхович був твердо переконаний, що така “любов” батьків лише шкодить дитині [4]. Р. Краєвський підкреслював, що до глухих дітей треба завжди ставити такі вимоги поведінки й дисципліни, як і до решти дітей у родині. Виховання дитини з вадами слуху – надзвичайно важлива і відповідальна робота, яка в основному залежить від батьків.

Велике значення має правильна організація роботи над розвитком мовлення, бо мова є тим знаряддям, за допомогою якої глуха дитина спілкується з іншими. Лише в умовах широкої мовленнєвої практики дитина з вадами слуху може опанувати мовленням, а тому, звичайно, зусиль тільки сурдопедагога та колективу школи чи садочка недостатньо. Роботу над розвитком мовлення дитини батьки повинні, безумовно, продовжувати і в домашніх умовах [5].

Для успішного розвитку практичних мовленнєвих навичок “розмовного” мовлення учений вважав за доцільне виділяти кілька етапів роботи [7].

На думку вченого, починати слід із *прослуховування музики*. На цьому етапі з дітьми треба активно вивчати ритмічне оформлення музичних творів. Якщо є учні, які мають “словесний слух”, вчений рекомендував заучувати з ними ще й текст пісні. Адже діти, вивчивши слова і слухаючи текст через навушники, повторюють слова в ритм мотиву. Виходить своєрідний речитатив, який дітям дуже подобається, а з корекційної точки зору приносить гарні результати.

Важливо також дітей з вадами слуху навчити диференціювати не тільки мотиви, але й голос – чоловічий від жіночого; сольний виступ від дуету, дует від хору. Крім того, стверджував Р. Краєвський, з дітьми слід широко застосовувати музику для виховання в них ритмопластики. У ритм музики, яку діти сприймають через навушники, можна виконувати різні пластичні рухи. Це може бути окремою формою роботи або додатковим завданням на основних заняттях [2, 7].

На другому етапі роботи над розвитком мовлення дітей з порушенням слуху вчений вважав за доцільне проведення *дихально-голосових вправ*. Розвиток мовлення та здійснення мовленнєвої комунікації, як відзначав Р. Краєвський, активно впливає на розвиток та правильність дихання, зокрема на легені, що, в свою чергу, сприяє доброму постачанню кисню в організм. У багатьох дітей з порушенням слуху у зв'язку із тим, що великий відсоток серед них мало користується мовленням, унаслідок недостатньої мовленнєвої комунікації виробляється поверхове та аритмічне дихання, голосові зв'язки малоеластичні. Це призводить до того, що організм одержує менше кисню, а мозок працює менш активно. Тому вкрай важливим, як зазначає Р. Краєвський, на кожному занятті з дитиною з порушенням слуху, під час лікувально-педагогічних годин обов'язково відводити хоча б 5 – 7 хвилин для дихально-голосової гімнастики з

використанням мікрофону зворотнього зв'язку для самоконтролю. Тут можна використовувати усі голосні – А, О, У, Е, І, І – та їхні сполучення [7].

Важливо наголосити на міждисциплінарності наукових поглядів ученого, адже вправи для розвитку мовленнєвого дихання, які Р. Краєвський рекомендує проводити з дітьми з вадами слуху, активно використовує і логопедія. Завдяки своїм широким науковим поглядам Рудольф Генріхович пропонував для навчання та виховання дітей з вадами слуху найбільш оптимальний комплекс завдань, які й на сьогодні є цікавим науковим матеріалом для теоретиків та практиків сурдопедагогіки й логопедії.

Третім етапом Рудольф Генріхович визначав безпосередньо *слухомовленнєву роботу*, яка має торкатися таких напрямів, як робота над вивченням нових слів за слуховим сприйманням, збагачення словника, граматичною структурою речень. Для цього Р. Краєвський рекомендував застосовувати слухові диктанти; читання невеликих оповідань або складання їх за малюнком. Найефективнішим вбачав такий принцип роботи, коли учні відповідають на запитання вчителя.

Щоб процес навчання означеної категорії дітей відбувався ефективніше, як підкреслював учений, корекційну роботу потрібно проводити зі зворотнім мікрофоном у мікрофонному класі. Цінною є думка науковця про те, що вивчення віршів та їх декламація, особливо коли дитина звертає увагу на свою вимову, акцентується на інтонації (яка часто значно порушена в дітей з вадами слуху), сприяє швидшому і якіснішому розвитку усного мовлення в означеній категорії дітей [4]. На цьому етапі вчений рекомендував з корекційною метою широко застосувати різного характеру лото. Правило гри дуже просте: вона проводиться на слух. Це зацікавлює дітей і сприяє збагаченню запасу слів та розвитку їхнього слуху, як стверджував учений [7]. Таке лото Рудольф Генріхович рекомендував батькам виготовляти самостійно, використовуючи для цього малюнки різних предметів зі старих книжок, газет, журналів, обгортки від цукерок, різні наклейки з коробочок тощо. На аркуші паперу, який поділено на дев'ять кліток по три в кожному рядку, вчений пропонував наклеювати зображення предметів по одному в кожній клітці. А на другому аркуші паперу, теж поділеному на 9 кліток, писати друкованими літерами (у кожній клітці) назви предметів. Другий аркуш необхідно розрізати на окремі частинки. Таким чином, у домашніх умовах можна легко виготовити накладні таблички. Гра в "мовленнєве" лото відбувається, як і в звичайне. Дорослий чітко й виразно, не поспішаючи, вимовляє назви предметів, зображених на таблиці, а дитина читає слово з губ і, взявши накладну табличку, прикриває нею відповідний малюнок. Коли дитина накрие всі малюнки правильно, гра закінчується [4, 7].

До цієї гри Р. Краєвський висував кілька рекомендацій. По-перше, як наголошував учений, не слід перевтомлювати дитину цим завданням, бо це може спричинити послаблення уваги – виникатимуть помилки, розсіяність, а це сприятиме лише зменшенню зацікавленості [4].

По-друге, треба пам'ятати, що ніколи не слід вимовляти слова беззвучно. Це не допоможе дитині швидше прочитати слово з губ. Не слід також вимовляти слово складами, бо дитина, наслідуючи таку вимову, теж

буде говорити слова складами, а її мовлення, навіть при гарному голосі і чіткій вимові окремих звуків, буде невиразним і незрозумілим. Батькам і педагогам Р. Краєвський рекомендував говорити виразно, без надмірного спотворення, як ми спілкуємося з нормальними дітьми зі збереженим слухом [4, 7].

Щоб створити умови, в яких особливо успішно розвиватиметься мовлення дитини з вадами слуху, треба не тільки безпосередньо працювати з дитиною над її мовленням, але й примусити говорити все, що цю дитину оточує. Як приклад, Рудольф Генріхович наводить такий спосіб дій: на кожному предметі (стіл, стілець, шафа, полиця, скло, тощо) чітким шрифтом написати його назву. Таким чином, влаштувати невеличкий своєрідний домашній “музей-виставку” з різних предметів, макетів тощо. Деякі таблички Р. Краєвський рекомендує виготовляти з паперу, дерева, пластиліну чи інших матеріалів, та всі предмети, які оточують дитину, обов’язково підписувати. За переконанням науковця, такий творчий підхід до дитини сприяє зростанню запасу слів і мовлення дитини з вадами слуху в цікавій для неї формі [4].

У своїй роботі над розвитком слуху і мовлення Рудольф Генріхович спирався на досвід московських та ленінградських шкіл для дітей з вадами слуху та рекомендував широко застосовувати його в українській спеціальній освіті.

Окрім розвитку слуху і мовлення у дітей, Р. Краєвський мав досвід роботи над розвитком слуху і мовлення в дорослих – хворих унаслідок вибуху. Зокрема, чимало цінних рекомендацій містить брошура вченого “На допомогу інвалідам Вітчизняної війни з порушенням слуху та мови” (1947 р.) [6], в якій автор говорить про різні види допомоги інвалідам війни, які втратили слух та мовлення після вибухів. Рудольф Генріхович відзначав, що навчання й виховання дорослих індивідів з порушенням слуху має свою специфіку.

Свою думку автор підтверджує в статті “Функціональні порушення слуху й мовлення” (1946 р.) [3], де йдеться про оглушення в контужених хворих, які на деякий час втратили слух та мовлення. Зокрема, Рудольф Генріхович зазначає, що в роботі з індивідами, у яких унаслідок травми був пошкоджений слух, вченому активно доводилося користуватися знаннями психології, щоб корекційна робота, яку він проводив, відбувалася більш ефективно.

Р. Краєвський знав, що протягом 5-10 днів за сприятливих умов фізіологічний слух буде відновлюватися, і хворий почне говорити. Проте сильні вибухи, які викликають розриви барабанної перетинки і хворобливі процеси, у разі їх поширення на внутрішнє вухо викликають зниження слуху різного ступеня – туговухість. У такому випадку до попередніх показників норми слух вже не повертається. А якщо внутрішнє вухо зовсім зруйноване або ушкоджені слухові нерви – настає повна глухота [6]. Та сказати прямо про це своїм хворим ученим, звісно, не міг. У першу чергу тому, щоб не підривати дух хворих та віру в свої відновлювальні й компенсаторні можливості організму, а по-друге, Рудольф Генріхович докладав максимум зусиль, щоб повернути дорослим слух та мовлення в найбільш короткі терміни.

Зокрема, контуженим хворим Р. Краєвський проводив незвичне обстеження. Цей процес відбувався так: рефлексогенним був візуальний

подразник – відповідь, при появі якого досліджуваний піднімав і негайно ж опускав руки у вихідне положення (долоні на столі). Після виховання живої реакції на світло одночасно включався (дещо передуючи світлу) умовний звуковий подразник середньої сили й тональності, який відповідав розмовному мовленню. При наявності в піддослідного слуху зазвичай після 10-12 сполучень звуку зі світлом, при виключенні світла на отофоні – власному приладі, який створив учений для точного визначення стану слуху за методом умовних рефлексів академіка І. Павлова – Р. Краєвський отримував позитивну реакцію на звук. Крім того, отофон Рудольф Генріхович застосовував не тільки для діагностики, а і як заглушувача за типом тріскачок Р. Барані та ларингофона І. Деражне з метою виключення травмального впливу слухового контролю і при деяких формах логоневрозів [3].

Крім отофона, вчений використовував з контуженими хворими ще й вокально-тріскачий метод лікування функціональних недоліків голосу, розроблений Л. Кордатовим. В основу способу навчання було покладено виховання правильного мовлення при наявності нового умовного рефлексу при тимчасовому усуненні слухового контролю шляхом заглушення. Рудольф Генріхович доповнив цей метод для ефективнішого корекційного впливу, що ще раз свідчить про ширину й глибину наукових знань ученого та про коло проблем, які його цікавили [3].

Тож, підводячи підсумки про дослідження проблеми навчання й виховання осіб з порушенням слуху в працях Р. Краєвського, можна відзначити, що у своїх наукових пошуках, окрім найбільш ефективних методів роботи, значну увагу вчений приділяв особистості дитини з вадами слуху та впливу батьків на проведення корекційної роботи. Досвід над розвитком слуху та мовленням у дітей вчений застосовував і в роботі з дорослими хворими, які мали пошкодження слухової функції внаслідок контузій, відзначаючи при цьому, що корекційна робота з такими хворими над розвитком слуху має свою специфіку. І в той же час дуже залежить від самоналаштування індивіда та психологічних навичок сурдопедагога допомогти повірити у свої сили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краевский Р.Г. Методика слуховой работы в школе глухонемых / Рудольф Генрихович Краевский : дисс. канд. пед. наук / Р.Г.Краевский. – К. : КДПІ ім. М. Горького. 1957. – 160 с.
2. Краевский Р.Г. Основы методики развития слухового восприятия у тугоухих и глухонемых детей / Р.Г.Краевский // Остаточный слух у тугоухих и глухонемых детей. – М. : Изд. АПН РСФСР, – 1951. – С.77-88.
3. Краевский Р.Г. Функциональные расстройства слуха и речи травматического происхождения / Г. А. Цукерман, Р. Г. Краевский // Сборник научных трудов “Диагностика и лечение военно-травматических поврежденных органа слуха” ; под ред. проф. Б. С. Преображенского. – М. : Медгиз, 1946. – С.78–83.
4. Краєвський Р. Г. Батькам глухонімої та оглухлої дитини / Р.Г. Краєвський. – К. : Радянська школа, 1947. – 34 с.
5. Краєвський Р.Г. Мова жестів глухих / Рудольф Генріхович

Краєвський. – К. : Радянська школа, 1964. – 220 с.

6. Краєвський Р.Г. На допомогу батькам дітей з розладами мови / Р.Г. Краєвський. – К. : Радянська школа, 1951. – 48с.

7. Краєвський Р.Г. Про розвиток слуху і мови в глухонімій дитини в умовах позашкільної роботи / Р. Краєвський // Збірка “З досвіду роботи дитячих будинків м. Києва. – К., 1940. – С. 47–50.

УДК: 371.937

Н. Ю. Колесниченко,
кандидат філологічних наук
(Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова)

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ НА ЗАСАДАХ КАР'ЄРО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розширення зон міжкультурної комунікації та інтенсивного розвитку європейського й національного ринків соціальних послуг (міжкультурних, інтелектуальних, перекладацьких, освітніх, виховних) роботодавці виділяють як найбільш актуальну проблему підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців сфери іноземних мов, передусім бакалаврів романо-германської філології. Це, насамперед, пов'язується із набуттям ними особливо важливої для суспільства ринкової економіки професійної характеристики особистості – конкурентоспроможності.

Актуальність проблеми дослідження. Сучасний стан розвитку європейської освітньої й мовної політики (Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference; European Language Portfolio: Principles and Guidelines), а також теорії та практики шкільної іншомовної освіти значно активізував проблему оновлення змісту, форм і методів професійно-педагогічної підготовки бакалаврів романо-германської філології, які навчаються у вітчизняних вищих навчальних закладах. Проте успішна реалізація цих завдань наштовхується на певні труднощі, оскільки остаточно не розроблені концептуально-методологічні та організаційно-методичні засади модернізації їх вищої лінгвістичної та іншомовної педагогічної освіти. Тому завдання подальшої модернізації професійної підготовки бакалаврів романо-германської філології згідно з новими європейськими вимогами перетворюється на одну з найбільш актуальних проблем вищої лінгвістичної школи.

Метою статті є обґрунтування концептуальної моделі модернізації професійної підготовки бакалаврів романо-германської філології на засадах кар'єро зорієнтованого підходу.

Аналіз публікацій з проблеми дослідження. В останні роки дещо активізувалися дослідження, що стосуються пошуку необхідних, достатніх і більш ефективних педагогічних умов, які забезпечують вдосконалення